جەئفەريي مەزھىپى

ئىنقلىما:

جەئفەريي مەزھىپى ئون ئىككى ئىمامچى شىئەلەرگە ئائىت بىر فىقھىي مەزھەپ. ئۇنىڭ "جەئفەريي" دەپ ئاتىلىشىدىكى سەۋەپ، ئۇلارنىڭ، بۇ مەزھەپىنىڭ ئاساسچىسىنىڭ ئىمام سادىق نامى بىلەن مەشھۇر بولغان جەئفەر ئىبنى مۇھەممەددۇر دەپ قارىغانلىقى ۋە ئۇلارنىڭ ئېيتىشىچە بۇ مەزھەپ فىقھىسىنىڭ كۆپىنچىسىنىڭ شۇ كىشىدىن ئېلىنغانلىقى ئۈچۈندۇر.

قورۇلۇشى ۋە ئاساسلىق كىشىلىرى:

جەئفەريي مەزھىپىنىڭ ئاساسچىسى ئەبۇ ئابدۇللاھ جەئفەر ئىبنى مۇھەممەد ئەلباقىر ئىبنى ئەلى زەينۇل ئابىدىن ئىبنى ئەلھۇسەين ئەسسەبت ئەلھاشىمىي ئەلقۇرەشىي (80ھـ ـ 148ھـ / 699م ـ 765م) بولۇپ، ئۆزىگە ئەسسادىق تەخەللۇسىنى قوللانغان. نەسەبى ئاتا تەرەپتىن پەيغەمبەر شەجەرىسىگە، ئانا تەرەپتىن ئەبۇ بەكر سىددىق رەزىيەللاھۇ ئەنھۇغا تۇتىشىدۇ. شىئەلەر ئۇنى ئىمامچىلار نەزىرىدىكى ئون ئىككى ئىمامنىڭ ئالتىنچىسى، دەپ ھېسابلايدۇ. ئۇ، باقىر نامى بىلەن تونۇلغان دادىسى ئىمام مۇھەممەد ئىبنى ئەلى (117ھـ) نىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن شىئەلەرگە ئوتتۇز يىلدىن كۆپرەك ئىماملىق قىلغان.

ـ ئۇ كىچىكىدىنلا ئىلىمغا يۈزلەنگەن. ئۇ (ئاللاھ ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن) مەدىنىدە ئۆسۈپ يېتىلگەن بولۇپ، تابىئىنلارنىڭ ھەدىسشۇناسلىرىنىڭ ئۇلتۇرۇشلىرىغا دەۋاملىق قاتناشقان ۋە دادىسى ئىمام باقىردا ئوقۇغان. ئۇ ھەدىس ۋە فىقھىدا يېتىشكەن ۋە باشقا يۇرتلاردىكى ئىسلام فىقھىي ئالىملىرى بىلەن ئالاقە قىلغان. خەلىپە مەنسۇر ئۇنىڭ بىلەن ئەبۇ ھەنىيفەنى مۇنازىرىگە سالغان. ئەبۇ ھەنىيفە مۇنازىرىدىن كېيىن «ئاللاھ بىلەن قەسەمكى، مەن جەئفەر ئىبنى مۇھەممەد ئەسسادىقتىن فىقھىغا ئالىمراق بىرىنى كۆرمىگەن» دېگەن. ئۇنىڭدا قايسى تەرەپ، قايسى تۈردىن بولسۇن، ئىلىمگە ئىنتىلدۈرىدىغان زېرەكلىك ۋە كۈچلۈك ئىرادە بار ئىدى. ئۇنىڭ ئاسترونومىيە ھەققىدىمۇ ئىلىمگە ئىگە ئىكەنلىكى ۋە ئىبرەت ئېلىش ئۈچۈن ئاسمان جىسىملىرى، يۇلتۇزلارنى تەتقىق قىلىدىغانلىقى توغرىسىدىمۇ رىۋايەتلەر بار. جابىر ئىبنى ھەييان ئۇنىڭدا ئوقۇغان. ئۇنىڭ مەدىنىدىكى دەرسخانىسى ئىلىم ئەھلىلىرىنىڭ مەركىزى ئىدى. ئىمام مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ئۇنىڭدىن دەرس ئاڭلىغان، گەرچە دەرسلىرىدە ئۇنىڭغا ئېتىراز بىلدۈرگەن بولسىمۇ، يەنىلا ئۇنىڭ فىقھىي ۋە رىۋايەتلىرىدىن پايدىلانغان. ناۋادا شىئەلەر ئۇنىڭغا ئۇ سۆزلىمىگەن سۆزلەرنى مەنسۇپ قىلىپ قويغان بولسا، بۇ ئۇنىڭ شان ـ شەرىپىنى

www.munber.org

تۈۋەنلەتمەيدۇ. گەرچە ئۇنىڭ بىر قىسىم سىياسىي قاراشلىرى بولسىمۇ، خەلىپىلىك تەلەپ قىلمىغان ۋە ئىلىمگە يۈزلەنگەن بولۇپ، ئۇنىڭغا ۋاقتىمۇ چىقمىغان. ئۇنىڭ ئۆزىگە ئائىت بولمىغان سۆپەتلەر بىلەن سۈپەتلىگەن ۋە ئۇنى مۇبالىغەلەشتۈرگەنلەرگە لەنەت ئوقۇغانلىقىغا ئائىت ساغلام پاكىتلار بار. ئۇ سەپداشلىرىنى توپلاپ، ئۇلارغا بۇنى چۈشەندۈرگەن ۋە ئۆزىنىڭ ئۇ كىشىلەردىن قول ئۈزگەنلىكىنى، ئۇنداقلارغا لەنەت ئوقۇيدىغانلىقىنى، ئۇنى نورمىدىن سىرت مۇبالىغە قىلغانلارنىڭ مۇشرىك سانىلىدىغانلىقىنى ئىپادىلەپ ھەر قايسى شەھەرلەرگە خەت يازغان. ئىپتىشلارغا قارىغاندا، مەنسۇر ئۇنىڭدىن ئۆزىنىڭ سورۇنلىرىغا نىمە ئۈچۈن كەلمەيدىغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى سورىغاندا، ئۇ: «بىزنىڭ سەندىن قورقىدىغان بىر مەسىلىمىز ياكى قولۇڭدا بىز ئۈمىد قىلىۋاتقان ئاخىرەتنىڭ ئىشلىرى يوق. سېنى قۇتلۇقلايلى دېسەك سەن بىر نېمەتنىڭ ئىچىدە ئەمەسسەن، تەزىيە بىلدۈرەيلى دېسەك بىرەر ئوقۇبەتنى كۆرمىدۇق» دەپ جاۋاب بەرگەن. ئۇ ـ ئاللاھ ئۇنىڭدىن رازى بولسۇن ـ ئەنە شۇنداق ئاللاھنىڭ يولىدا ھېچكىمدىن قورقۇپ قالمايدىغان كىشى ئىدى.

ـ ئىماملارغا ئائىت مەنبەلەردە كىلىشىچە، ئىمام سادىقنىڭ ئۆزىدىن سورالغان سوئاللارغا بەرگەن جاۋابى تۆت يۈز كىتابقا توپلانغان، ئۇنى شىئەلەرنىڭ «الأصول» دەپ ئاتايدۇ.

ـ سادىقتىن بىر تۈركۈم تابىئىنلار دەرس ئالغان بولۇپ ئۇلار، يەھيا ئىبنى سەئىيد ئەلئەنسارىي، ئەييۇب ئەسسەختىيانىي، ئەبۇ ئەمرۇ ئىبنى ئەلئەلا، شۆھبە ئىبنى ئەلقاسىم، سۇفيان ئىبنى ئۇيەينە ۋە باشقىلاردىن ئىبارەت. مەدىنىدە بىر مەزگىل تۇرغاندىن كېيىن ئىراققا بېرىپ ئۇ يەردە بىر مەزگىل تۇرغان. ئۇ يەردە ھۆكۈمەتكە ھېچقانداق ئىپادە بىلدۈرمىگەن ۋە بىرەرسى بىلەن خەلىپىلىكمۇ تالاشمىغان.

ـ بۇخارىي، مۇسلىم ۋە بارلىق سۈننەت كىتابلىرىنىڭ ساھىبلىرى ئۇنىڭدىن قانچىلىغان ھەدىسلەرنى رىۋايەت قىلغان. سادىق قۇرئان ۋە سۈننەتتە چىڭ تۇرىدىغان كىشى ئىدى. ئۇ يەنە شەھرىستانى بايان قىلغاندەك «دىندا ئىلىمگە باي، ھېكمەتتە مۇكەممەل يېتىشكەن، دۇنيادا زاھىد ۋە ھاۋايى ـ ھەۋەستىن پۈتۈنلەي يىراق تۇرىدىغان» كىشى ئىدى.

ـ شەھرىستانى «الملل والنحل» ناملىق كىتابىدا ئۇنىڭ ـ جەئفەر ئەسسادىقنىڭ ـ بىر قىسىم چەكتىن ئاشۇرۇپ مۇبالىغە قىلىدىغان كىشىلەر تەرىپىدىن ئۆزىگە يۈكلەنگەن مەسىلىلەردىن ۋە ئۇنى يۈكلىگەن كىشىلەردىن قول ئۈزگەنلىكى، ئۇلارغا لەنەت ئوقۇغانلىقى، ئۇنىڭدىن باشقا رافىزىيلار مەزھىپىنىڭ «غيبە»، «رەجئە»، «بىدائ»، «تەناسۇخ»، «ھۇلۇل»، «تەشبىيھ» قا ئوخشىغان ئەخمىقانە تەرەپلىرى بىلەنمۇ ئۆزىنىڭ ئالاقىسىز ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويغان. بىراق شىئەلەر بۇنىڭدىن كېيىن تارقىلىپ كېتىپ، ھەر بىرى بىردىن مەزھەپنى ئېلىپ ماڭغان ۋە ئۆز مەزھەپلىرىنى سەپداشلىرى ئارىسىدا راۋاجلاندۇرۇش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئىمام سادىققا ئائىت ئىكەنلىكىنى ئېيتقان ۋە ئۇنىڭغا باغلاپ چۈشەندۈرگەن. ئىمام سادىقنىڭ بۇلار ۋە مۇئتەزىلە، قەدەرىييەلەر بىلەنمۇ ھېچقانداق مۇناسىۋىتى يوق.

www.munber.org

- ئىبنى تەيمىييە (ئاللاھ ئۇنىڭغا رەھمەت قىلسۇن) ئۆزىنىڭ «درء تعارض العقل والنقل» ناملىق كىتابىدا مۇنداق بايان قىلىدۇ: باتىنىيلار دەۋا قىلىۋاتقان ئەلى ۋە جەئفەر ئەسسادىق نامىدىن رىۋايەت قىلىنىۋاتقان بۇ ئىشلار قىپ قىزىل يالغاندۇر. يەنە ئۇنىڭغا يۇلتۇزلار ھەققىدىكى سۆزلەر، ئەزالارنىڭ ھەرىكەتلىنىشى، ئۆزگەرتىلگەن تەپسىرلەر ۋە ئاللاھ ئۇنى ئۇلاردىن يىراق قىلغان تۇرلۇك باتىللارنىمۇ يۈكلەيدۇ. ھەتتا ئۇلارنىڭ بەزى كاتىپلىرى «رسائل إخوان الصفاء» ناملىق كىتابنىمۇ ئۇنىڭ سۆزلىرى، دەپ بىلجىرلايدۇ. ئەمەلىيەتتە بۇ كىتاب ئۈچىنچى ئەسىردە، يەنى ئۇنىڭدىن ئىككى يۈز يىل كېيىن يېزىلغان. جەئفەرىي مەزھىپىنى راۋاجلاندۇرۇپ بۈگۈنكى ھالغا كەلتۈرگەن ئەڭ كۆرنەرلىك ئۆلىمالىرىمۇ ئىمام جەئفەر سادىقنىڭ ھەققىي فىقھى قاراشلىرىدىن مىڭ گەز يىراقتا.

◈ مۇھەممەد ئىبنى يەئقۇب ئىبنى ئىسھاق، ئەبۇ جەئفەر ئەلكۇلەينىي: بۇ ئىمامىي فىقھشۇناس بولۇپ، كىلىين دېگەن جايدىن. ئۇ باغداتتىكى شىئەلەرنىڭ شەيخى ئىدى، ھجرىيە 328، مىلادى 941 - يىلى ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ كىتابلىرىنىڭ بىرى «الكافي في علم الدين» بولۇپ، ئۈچ تومدىن تەركىب تاپىدۇ. بىرىنچى تومى ئۇسۇل ئەلفىقھى (فىقھى مېتودولوگىيىسى)غا، قالغان ئىككى تومى قوشۇمچە مەسىلىلەرگە بېغىشلانغان بولۇپ، بۇ كىتابنى ئۇ يىگىرمە يىلدا يېزىپ بولغان.

◈ مۇھەممەد ئىبنى ئەلى ئىبنى ئەلھۇسەين ئىبنى مۇسا بابەۋەيھ ئەلقىممىي ئەسسەددۇق: بۇ كىشى ھجرىيە 381، مىلادى 991 - يىلى ۋاپات بولغان. رەيغا تۇرغان، خۇراساندا شۆھرەت قازانغان. رىيدا ۋاپات بولۇپ، شۇ يەرگە دەپنە قىلىنغان. ئۇنىڭ ئۈچ پارچىگە يېقىن كىتابى بولۇپ، فىقھغا ئائىت «الإعتقادات»، «المقنع» ۋە «من لايحضره الفقيه» قاتارلىق كىتابلار شۇلارنىڭ قاتارىدىندۇر.

◈ ئەبۇلھەسەن ئەتتۇسىي: بۇ كىشى 460ھـ ۋاپات بولغان. ئۇنىڭ «تهذيب الأحكام» ۋە «الاستبصار» قاتارلىق كىتابلىرى بار.

جەئفەرىي مەزھىپىنىڭ ئۇسۇلى (ئاساسلىرى):

مەزھەپىنىڭ دەلىللىرى تۆت بولۇپ، ئۇلار ئاللاھنىڭ كىتابى، خەبەر (رىۋايەت)، ئۇنىڭدىن كېيىن ئىجمائ ۋە ئەقىلدىن ئىبارەتتۇر.

- كىتاب: قۇرئانى كەرىم بولۇپ، بارلىق فىقھىي مەزھەپلەرنىڭ ھۆكۈم چىقىرىشتا تايىنىدىغان بىرىنچى ئاساسى بولغىنىغا ئوخشاش ئىمام جەئفەر سادىقنىڭمۇ تۇتقان مېتودىدىكى ئاساستۇر. پەقەت شىئەلەردىكى ئىماملارنىڭ "گۇناھتىن خالىي ئىكەنلىك" ئەقىدىسى ئۇلارنى بىرەر مەسۇم ئىمامنىڭ قولىدىن ئالمىغۇچە قۇرئان قۇرئان ھېسابلانمايدۇ، دەيدىغان قاراشقا ئېلىپ بارغان: چۈنكى ئەسلىدىنلا ئىماملارنىڭ قولىدىن ئېلىنغان قۇرئان ئۇلارنىڭ قولىدا يوق. شۇنىڭ ئۈچۈن ھازىرقى قۇرئاننى بىر قىسىم سۈرىلىرىنىڭ تاشلىنىپ قېلىشى ۋە ئايەتلىرىنىڭ ئۆزگىرىپ

www.munber.org

كەتكەنلىكى سەۋەبى بىلەن دەلىل سۈپىتىدە قوللىنىلىش سالاھىيىتىنى يوقاتقان دەپ قارايدۇ. قانداقلا بولمىسۇن بۇ جەئفەر سادىقنىڭ قارىشى ئەمەس. شىئەلەر قۇرئان كەرىمنىڭ مەنىلىرىنى ئىماملارغا قارىتا چېكىدىن ئاشقان مۇبالىغىگە ئىگە ئەقىدىلىرىنىڭ تەقەززاسىغا ئويغۇن ھالدا ئۆزگەرتىدۇ.

- خەبەر (رىۋايەت): بۇ، شىئەلەر تەرىپىدىن قوبۇل قىلىنىدىغان ساھابىلەرنىڭ ھەدىسلىرى، ئۆزلىرىنىڭ مەسۇم دەپ قارايدىغان ئىماملىرىنىڭ ھەدىسلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئىش ـ ئىزلىرى، ئال بەيت (پەيغەمبەر ئەۋلادلىرى)نىڭ قۇرئانغا بەرگەن تەپسىرلىرى ۋە ئەھكاملارغا قىلغان ئىزاھلىرىغا ئائىت رىۋايەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شىئە ئەقىدىسى ئىماملارنىڭ، بولۇپمۇ كېيىنكى دەۋردىكى ئىماملارنىڭ مەسۇملىقى ۋە ئۇ مەسۇم ئىماملارنىڭ سۆزلىرىنى ساھابىلەرنىڭ سۆزلىرىدىن يۇقىرى ئورۇندا قويۇشقا، پەقەت ئىماملىقنى ياقلايدىغان سەپداشلىرى ئارقىلىق كەلگەن رىۋايەتلەرنىلا قوبۇل قىلىشقا ئېلىپ بارغان. ئۇلارنىڭ قارىشىچە سۈننەت مەيلى پەيغەمبەر ياكى ئىمام بولسۇن[1]، پەقەت مەسۇملارنىڭ سۆزى ياكى ئەمەللىرىدىن ئىبارەتتۇر.

- ئۇلار خەبەرنى سەھىھ، ھەسەن، ئىشەنچلىك ئىكەنلىكى ئىسپاتلانغان ۋە ئاجىزدىن ئىبارەت تۆتكە ئايرىغان:

1 ـ سەھىھ: رىۋايىتى ئادىل سانالغان بىر ئىمامچىلىقنى ياقلايدىغان كىشى ئارقىلىق مەسۇم بىر كىشىگىچە ئۇلاشقان بولۇش

2 ـ ھەسەن: رىۋايىتى مەدھىيە ئوقۇلغان، ئەمما ئادىللىقىغا يازما بىر نەرسە قالدۇرۇلمىغان، ئىمامچىلىقنى ياقلايدىغان كىشى ئارقىلىق مەسۇم بىرسىگە ئۇلاشقان بولۇش.

3 ـ ئىشەنچلىك ئىكەنلىكى ئىسپاتلانغان (مۇۋەسسەق): بۇنى "كۈچلۈك" مۇ دەپ قويىدىغان بولۇپ، ئىماملىقنى ياقلىمايدىغان ئەمما ئىشەنچلىك بىرسىنىڭ رىۋايىتى.

4 ـ ئاجىز: رىۋايىتى پاسىقلىق بىلەن ئەيىبلەنگەنگە ئوخشاش ياكى سالاھىيىتى ئېنىق بولمىغان كىشىلەر ئارقىلىق كەلگەن بارلىق رىۋايەتلەرنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

- ئىجمائ: شىئەلەر ئىجمائنىڭ بىر تۈرىنى قوبۇل قىلغان بولۇپ، ئۇ ئىجمائ دائىرىسىدە بىر مەسۇمنىڭ بولۇشىنى شەرت قىلىدۇ. شۇنداق قىلىپ، ئىماملىقنى ياقلايدىغان كىشىلەرنىڭ ئىجمائ قىلىشى مەسۇم ئىمامنىڭ سۆزلىرىگە باغلىنىپ قالىدۇ.

- ئەقىل: گەرچە شىئەلەر قىياس ـ ئەقىل ئارقىلىق چىقىرىلغان يەكۈن ـ نى رەت قىلىشسىمۇ ئەقىل توغرىسىدا ئېغىز ئېچىشىدۇ ۋە ئۇنى شىئەلەر ـ كېيىنكى دەۋردىكى شىئەلەر ـ ھۆكۈم چىقىرىش مېتودلىرىنىڭ بىرى دەپ قارايدۇ. چۈنكى ئۇلار، شەيئىلەرنىڭ ياخشى ـ يامانلىرى بار، ئۇنى شەرىئەتنىڭ بۇيرۇش ياكى توسۇشىدىن ئىلگىرى ئەقىل ھېس قىلىدۇ، دېگەننى ئىلگىرى سۈرىدۇ. بۇنىڭغا، ئاللاھ تائالانىڭ

---

[1] «الكافي» ۋە شۇنىڭغا ئوخشاش شىئەلەرنىڭ مەنبە ۋە كىتاپلىرى ئىسلامدىن چىقىرىدىغان خەتەرلىك ئەھۋاللار بىلەن تولغان. ئۇلار، ئىماملىرىنى ھەددىدىن ئاشۇرۇپ ماختاش سەۋەبىدىن ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرىدىغان ئەھۋاللارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

www.munber.org

بىر قىسىم ئەھكاملارنىڭ پايدا ـ زىيانلىرىنى بايان قىلغانلىقىنى دەلىل قىلىپ كۆرسىتىدۇ ۋە ساماۋىي شەرىئەتلەرنى ئىنكار قىلغانلارمۇ بەزى نەرسىلەرنىڭ ياخشى، يەنە بەزىلىرىنىڭ يامان ئىكەنلىكىگە ھۆكۈم قىلىدۇ، ئەقىلنىڭ ئۆزىمۇ تاقىتى يەتمەيدىغان مەسئۇلىيەت ياكى بىرەر يۈكنى يامان كۆرىدۇ.

ـ بۇنىڭدىن شىئەلەرنىڭ ماھىيەتتە ياخشى ـ يامان ۋە ئۇنىڭغا ھۆكۈم قىلىشتا ئەقىلنىڭ رولىنى ئىلگىرى سۈرىدىغان مۇئتەزىلەلەرنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان.

ھازىرقى جەئفەرىي مەزھىپىنىڭ فىقھىي ھۆكۈملىرىدىن نەمۇنىلەر:

◈ ئىستىنجا قىلغان سۇنى قايتا ئىشلەتكىلى بولىدۇ, دەيدۇ. يەنە ھاراق بىلەن تاھارەت ئېلىشقا بولىدۇ، دەيدۇ.

◈ نەيرۇزنى يۇيۇشنى سۈننەت، دەيدۇ. (بۇ مەجۇسىيلارغا خاس بايراملارنىڭ بىرى)

◈ تەيەممۇم بىر قېتىم ئۇرۇش بىلەنلا بولىدۇ، دەيدۇ.

◈ سەجدە سۈرىسىگە ئوخشاش قۇرئاننىڭ بەزى سۈرىلىرىنى ئوقۇسا نامازنىڭ بۇزۇلىدىغانلىقىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ.

◈ بەزىلەر نامازدا يېيىش، ئىچىش جائىز، دەپ قارايدۇ.

◈ ھېچقانداق سەۋەپ ياكى سەپەردە بولمىغان ئەھۋالدىمۇ پېشىن بىلەن ئەسىرنى، ناماز شام بىلەن خۇپتەننى جەمئىي قىلىپ ئوقۇشنى جائىز، دەيدۇ.

◈ يەنە ئىمام بولمىغان ئەھۋالدا جۈمە نامىزىنى تەرك قىلىشقا بۇيرۇيدۇ. ئەمما خۇمەينى ئوتتۇرىغا چىققاندىن كېيىن، ئىران شىئەلىرى ۋە ئۇلارغا ئەگەشكەندىغان شىئەلەر جۈمە ئوقۇشقا باشلىدى.

◈رۇزىنىڭ رۇزىدارنىڭ سۇغا شۇڭغۇشى بىلەن سۇنىدىغانلىقىنى ۋە ئۇنىڭغا قازا بىلەن بىرگە كاپارەت كېلىدىغانلىقىغا ھۆكۈم قىلىدۇ. ئەمما بەزىلىرى رۇزىدار كىشىنىڭ دەرەخنىڭ يوپۇرماقلىرىنى يېيىشىنى جائىز، دەپ قارايدۇ.

◈ ئۇلاردا، قۇرئان كەرىم ۋە سەھىھ سۈننەتكە ئوچۇقتىن ئوچۇق خىلاپ كېلىدىغان بۇنىڭغا ئوخشاش نۇرغۇن فىقھىي ھۆكۈملەر بار.

جەئفەرىي مەزھىپىنىڭ تارقىلىشى:

جەئفەرىي مەزھىپى ئىران، ئىراق، پاكىستان، لىۋىيە ۋە سۈرىيەنىڭ بىر قىسىم جايلىرىغا تارقالغان. بۈگۈنكى كۈندە شىئەلەر جەئفەرىي مەزھىپىنى مەكتەپ ۋە ئۇنىۋېرسىتېتلاردا تەلىم ـ تەربىيە بېرىش ئارقىلىق تارقىتىشقا ھەرىكەت قىلىۋاتىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن ئىراندا ئالتە ئۇنىۋېرسىتېت ئېچىلغان بولۇپ، ئىسلام دۇنياسىدىن

www.munber.org

يىگىرمە مىڭ ئوقۇغۇچى قوبۇل قىلىشى پىلانلانغان. بۇ پىلاننىڭ بىر پارچىسى سۈپىتىدە ھىجرىيە 1409 ـ يىلى ئافرىقىدا ئىران تەرىپىدىن 511 مەكتەپ ئېچىلغان. ئىران قولىدا بار ئىقتىساد ۋە مۇھىم كىشىلەر ئارقىلىق شىئە مەزھىپىنى تارقىتىش ئۈچۈن جىددى ھەرىكەت قىلىۋاتىدۇ. ئۇ بۇ ساھەدە زور مۇۋەپپىقىيەتكە ئېرىشكەن بولۇپ، ئاسىيا ۋە ئافرىقىدا نۇرغۇن مۇسۇلمانلارنى شىئەلەشتۈردى.

يذقعرعقعلاردعن شذ نترسة ظايدعتلعشعدذكع، جەئفەريي مەزھىپى ئون ئىككى ئىمامچىلىقنى ياقلايدىغان شىئەلەرنىڭ فىقھىي مەزھىپى. بۇ مەزھەپنىڭ ئەسلىدىكى دەلىللىرى قۇرئان كەرىم، رىۋايەت، ئىجمائ ۋە ئەقىلدىن ئىبارەتتۇر. ئەمما بۇ مەزھەپنىڭ ئەگەشكۈچىلىرى قۇرئان دېگەندە، ئۇنىڭ مەسۇم ئىمامنىڭ ۋاستىسى ئارقىلىق قوبۇل قىلىنغان قۇرئاننى كۆزدە تۇتىدۇ. ئۇلارنىڭ قارىشىچە، ئەھلى سۈننەتنىڭ قولىدىكى ھازىرقى قۇرئاننىڭ بەزى ئايەتلىرىگە ئۆزگىرىش ئارىلىشىپ قالغانلىقى ۋە بىر قىسىم سۈرىلەرنىڭ چۈشۈرۈلۈپ قويۇلغانلىقى ئۈچۈن دەلىل ـ ھۆججەت سۈپىتىدە قوللىنىش سالاھىيىتى يوقتۇر. مەيلى قانداقلا بولمىسۇن، بۇ جەئفەر سادىقنىڭ قارىشى ئەمەس. بۇ مەزھەپنىڭ قۇرئان كەرىمگە بۇ دەرىجىدە ئېنىق ئىسيان قىلىپ تۇرۇپ، ئۇنى جەئفەر سادىققا باغلىشى توغرا ئەمەس. بۇلاردىن باشقا ئۇلارنىڭ نەزىرىدە سۈننەت مەيلى ئىمام ياكى پەيغەمبەر بولسۇن، مەسۇم كىشىنىڭ سۆزى ياكى ئەمىلىدۇر. يەنە ئۇلارچە ئىجمائنىڭ كۈچكە ئىگە بولۇشى ئۈچۈن ئىجمائ قىلغانلارنىڭ قاتارىدا مەسۇم كىشىنىڭمۇ بولۇشى لازىم.

ئەتراپلىق مەلۇمات ئۈچۈن پايدىلىنىش مەنبەلىرى:

(ئا) مەزھەپنىڭ كىتابلىرى:

◈ مۇسا كازىم (183ھـ) تۇنجى بولۇپ «الحلال والحرام» تىمىسى ئاستىدا ئىمامچىلىقنىڭ فىقھىسىغا ئائىت كىتاب يازغان. ئۇنىڭدىن كېيىن ئوغلى ئەلى رىزا «فقه الرضا» ناملىق كىتابنى يازغان، بۇ كىتاب 1274ھـ تېھراندا بېسىلغان. بۇنىڭدىن كېيىن، سەفائ ئەئرەج ئەلقىممىي (290ھـ) «بشائر الدرجات في علوم آل محمد وما خصهم الله به» ناملىق كىتابنى يازغان، بۇ كىتاب 1285ھـ بېسىلغان. ئارقىدىن، ئەلكۇلەينى ئەررازيي (328ھـ) «الكافي في علم الدين» ناملىق كىتابنى يازغان. ئۇنىڭدىن چوڭ يەتتە تومى 1381ھ دە تېھراندا بېسىلغان.

ـ جەئفەريي مەزھىپىنىڭ باشقا مۇھىم فىقھىي كىتابلىرى: نەجمۇددىن ئەلھۇللىي (676ھـ) نىڭ «المختصر النافع» ۋە شېھىت زەينۇددىن ئەلجەبئىي ئەلئامىلىي (965ھـ)نىڭ «الروضة البهية» ناملىق كىتابلىرى (بۇ كىتابلار مىسىردا بېسىلغان).

www.munber.org

ئەلمۇھەققىق ئەلھۇلىينىڭ «شرائع الإسلام» ۋە مۇھەممەد ھەسەن ئىبنى باقىر ئەننەجەفىي (1322ھـ)نىڭ «جواهر الكلام» قاتارلىقلاردىن ئىبارەت.

(ب) جەئفەرىي مەزھىپىنىڭ فىقھىي مەنبەلىرى:

◈ ئەبۇ جەئفەر مۇھەممەد ئىبنى ئەلى ئىبنى ئەلھۇسەين ئىبنى مۇسا ئىبنى بابەۋەيھ ئەلقەممىي (381ھـ)نىڭ «من لايحضره الفقيه» ناملىق كىتابى.

◈ ئەبۇ جەئفەر مۇھەممەد ئىبنى ئەلھەسەن ئىبنى ئەلى ئەتتۇسىي (460ھـ دە ۋاپات بولغان) نىڭ «الاستبصار فيما اختلف من الأخبار» ناملىق كىتابى.

◈ ئەبۇ مەنسۇر ئەھمەد ئىبنى ئەتتەبرەسىي ئەششىئى (588ھـ ۋاپات بولغان) نىڭ «الكافي من فقه الشيعة» ناملىق كىتابى قاتارلىقلار.

(ج) قىسقارتىلغان كىتابلار:

◈ ئەبۇلقاسىم نەجمۇددىن جەئفەر ئىبنى ئەلھەسەن ئىبنى ئەبۇ زەكەرىييا يەھيا ئىبنى ئەلھەسەن ئىبنى سەئىيد ئەلھەزەلىي (676ھـ ۋاپات بولغان. ئۇ «الحلي» ناملىق كىتابنى تەھقىقلاش بىلەن شۆھرەت قازانغان)نىڭ «المختصر النافع في الفقه الإمامية» ناملىق كىتابى.

◈ زەينۇددىن ئىبنى ئەلى ئىبنى ئەھمەد ئەلجەبئىي ئەلئامىلىي (966ھـ ۋاپات بولغان) نىڭ «الروضة البهية في شرح اللمعة الدمشقية» ناملىق كىتابى.

(د) مەزھەپنىڭ ئاساسلىق كىشىلىرىنىڭ تەرجىمەھاللىرى:

مۇھەممەد ئىبنى ئەلھەسەن ئەلھۆر ئەلئامىلىي (1104ھـ ۋاپات بولغان) تەرىپىدىن يېزىلغان «أمل الآمل» ناملىق كىتاب بولۇپ، بۇ كىتاب ئەسسەيىيد ئەھمەد ئەلھۇسەينى تەرىپىدىن تەھقىقلانغان ۋە باغدادتىكى ئەندەلۇس كۈتۈپخانىسى تەرىپىدىن (1385ھ) نەشر قىلىنغان.

ئۇنۋېرسال كىتابلار:

www.munber.org

- د.سۇبھى ئەسسالىھ : معالم الشريعة الإسلامية ، ئەلئىلمۇ لىلمەلايىين نەشرىياتى، بېيروت، 4 ـ نەشرى، 1982م

- ئەششەھرىستانى: الملل والنحل، (مۇھەممەد سەييد كەيلانى تەھقىقلىغان) مەرىپەت نەشرىياتى، بېيروت، 1400ھـ ـ 1980م

- شەيخ مۇھەممەد ئەبۇ زوھرە: أبو حنيفة، ئەرەب پىكىر نەشرىياتى

- ئىبنى تەيمىييە: درء تعارض العقل والنقل، (د.مۇھەممەد رەشاد سالىم تەھقىقلىغان) ، بەشىنچى قىسىم، ئىمام مۇھەممەد ئىبنى سەئۇد ئىسلام ئۇنىۋېرسىتىتى نەشرى، 1401ھـ

- ئىبنى تەيمىييە: اقتضاء الصراط المستقيم، (د.ناسىر ئەلئەقل تەھقىقلىغان)، بىرىنچى جىلد

- ئەززەركەلىي: الأعلام

- ئەششاھ ئابدۇلئەزىز ئەلئىمام ۋەلىيۇللاھ ئەددىھلەۋى: التحفة الاثنا عشرية، (مۇھىببۇددىين ئەلخەتىيب تەھقىقلىغان)، رىياد پەتتۇلا نەشرىياتى نەشىر قىلغان ـ 1404ھـ

- **ئىران تاشقى ئىشلار مىنىسترلىكى تەشۋىقات ماتېرىياللىرى**

- مۇھسىن ئەلئەمىين: أعيان الشيعة، بېيروت باسمىسى

- ئەسەد ھەيدەر: الإمام الصادق والمذاهب الأربعة، بېيروت باسمىسى

- د.مۇھەممەد ئەززۇھەيلىي: تعريف عام بالعلوم الشرعية

- شەيخ مۇھەممەد ئەبۇ زوھرە: تاريخ المذاهب الإسلامية

- د.ئابدۇللاھ فەييار: تاريخ الإمامية وأسلافهم من الشيعة

د.ئەھمەد مۇھەممەد جەلىي: دراسات عن الفرق في تاريخ المسلمين: الخوارج والشيعة

www.munber.org